

Початок для подальшої розмови

Переді мною книга – збірник статей «Українська кінооператорська школа. Вибране». Перше, про що я подумала, прочитавши її: необхідно, щоб вона стала початком подальшої розмови про шляхи розвитку чудового явища, яке називається операторським мистецтвом, в якому українські майстри своєю творчістю вплинули не тільки на кінематограф України. Значним є їхній внесок у світову кінопоетику. І тема ця невечерпна.

Тому мені здається, що упорядник збірника Л. Брюховецька знайшла точну форму розміщення статей, завершивши збірник персоналіями окремих майстрів, поклавши таким чином початок для подальшої розмови. А розмова необхідна. Адже українське кіно не стояло на місці, й, незважаючи на труднощі й перешкоди, розвивалось і ставало учасником розвитку всього світового кінопроцесу. І в цьому русі кінооператори були на передніх рубежах. В історії вже сучасного кіно залишаться прізвища О. Антипенка, В. Башкатова, В. Зимовця, О. Ітигілова, М. Белікова, В. Ілленка, С. Шахбазяна, О. Яновського, старійшини цеху М. Кульчицького і багатьох інших.

У збірнику чимало статей, присвячених Д. Демуцькому. І це виправдано. Тому що його можна вважати родоначальником тієї школи операторів, без яких не було б яскравої сторінки в історії кінематографа, яку ми називаємо «поетичне кіно України».

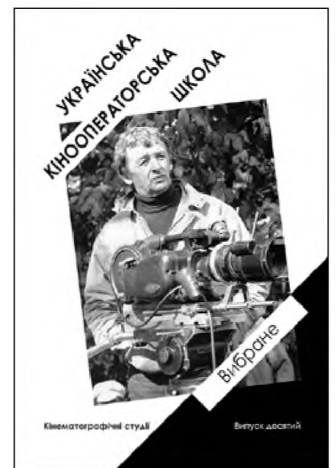
Сергій Борденюк у статті «Культурологічний феномен творчості Данила Демуцького» найбільш яскраво й переконливо подає саму постать видатного оператора, особливості його творчості, його внесок в розвиток багатонаціонального кіномистецтва. Його доповнили статті Ольги Кирилової, Анастасії Канівець, Лариси Наумової. А Юлія Луценко, віддає належне операторам О. Калюжному та М. Кауфману. Ася Шульгіна детально розповіла саме про постать Олексія Калюжного. Про його творчість і педагогічну діяльність. Цей матеріал дуже важливий, тому що, на жаль, жоден фільм Калюжного не зберігся, і ми можемо судити про його роботу тільки за друкованими матеріалами тих років, за враженнями його сучасників. Але в історії кіно це ім'я не повинно забути.

Ну, і звичайно, особливий інтерес викликає стаття Сергія Лищевського, старійшини серед операторів, учителя майбутніх кінотворців. Довге і плідне життя в кінематографі, його досвід, безсумнівна любов до рідної студії і біль за тим, що сьогодні з нею відбувається, дозволили йому написати не тільки про операторські проблеми, а й про проблеми сучасного кіно взагалі. Гідна поваги його позиція не забувати тих, хто допомагав йому, з ким доводилось працювати над фільмами. І при цьому залишатись невідомими, прізвища багатьох ми не побачимо в титрах. Але без них не було б жодної картини.

Безперечно, викликає інтерес у рубриці «З архівів» стаття Романа Росляка «Косвенный подход к Довженко...». Крім того, що доносительством займався «кінооператор Тимофєєв», весь матеріал

«Українська кінооператорська школа. Вибране» :

36. наук. статей / Упор. Л. Брюховецька. – К. : Редакція журналу «Кіно-Театр», ВД «Освіта України», 2020. – 240 с.

свідчить, в якій атмосфері творили наші кіномитці. Атмосфера ця була нестерпна. Й можна тільки вклонитися їхній мужності, їхній захопленості своєю справою, незважаючи ні на що, вони народжували ті шедеври, якими ми сьогодні пишаємось. Їхні творчі пошуки ставали частиною світової культури.

Про те, що досягнення українських кінооператорів не залишились надбанням тільки України, Л. Брюховецька розповідає у своїй статті «Попит на українських майстрів...». Розповідає, спираючись на факти.

«Теоретично-історичні аспекти» і статті Сергія Марченка і Сергія Тримбача, що починають збірник, безперечно, на місці, і дають теоретичну основу для серйозної розмови про витоки і характер операторського мистецтва. Суттєвим є зауваження Сергія Тримбача, що «не тільки режисерів <...>, але й операторів слід вважати повноправними творцями великого національного стилю, в основі якого лежить висока пластична культура». Стаття цікава подробицями розвитку цього стилю в кіно, про значну роль операторів, про їхній зв'язок з художньою культурою України.

Чудово, що в книзі є статті про Вілена Калюта і Валерія Кваса (автор – Віталій Юрченко). Ці двоє митців, які розвинули цей стиль, довели, що можливості операторського мистецтва невечерпні, що за творчого підходу на нас чекає багато нових відкриттів. За умови, що кіно розвиватиметься. Поява в рубриці «Персоналії» постаті чудового оператора Миколи Топчія робить честь упоряднику збірника. Топчія, чоловіка надзвичайно талановитого з неймовірно важкою долею, що не дозволила йому до кінця проявити свій талант, майже забуто. Сподіваюсь, з'являться кінознавці, які зацікавляться цією творчою особистістю і розкажуть про нього більш детально і повно.

Добре, що в книжці опинилась стаття про Анатолія Кокуша, нашого єдиного «оскароносця», під дуже виразною назвою «В Голлівуді поважають, дома невідомий...». Це той випадок, коли немає пророка у своїй вітчизні. Й найбільш приємно, що, будучи визнаним у Голлівуді, про що багато хто тільки мріє, він залишився вдома, на батьківщині. Приклад, гідний наслідування.

І на завершення я залишила згадку про статтю Ольги Брюховецької «Імператор Юрій Ілленко: колаж на тему колажу Параджанова». Давно я не отримувала такого задоволення, читаючи кінознавчу роботу.

У статті, невеликій за обсягом, критик змогла не тільки розпо-

вісти про особливості операторської майстерності Юрія Ілленка і творчої манери режисера С. Параджанова, а й про непрості стосунки режисера і оператора в процесі створення фільму, і не тільки в тому разі, коли обоє – яскраві творчі особистості. Їхня робота над фільмом «Тіні забутих предків», коли режисер і оператор у співтворстві створили фільм, що став помітним явищем у сучасному кінематографі, цікава поєднанням таланту режисера, підкріпленого талантом оператора. А. Головня, класик світового кіно, студентам операторського факультету ВДІКу казав: «Ви повинні запам'ятати: оператор – завжди другий». Перший – режисер, це вже я додаю від себе. Я думаю, що це як дві руки. Без однієї руки, правої чи лівої, людина – інвалід. Але в роботі одна рука іншій допомагає. Без неї не обійтись. Юрію Ілленку

роль помічника режисера, що втілював задум фільму на екрані, здалась принизливою. Він обрав шлях режисера, хоча оператор він був Божою милістю і ще б не раз заявив про себе. Чи варто ставати першим за формулою Головні? Питання залишається відкритим...

Сама стаття написана з таким художнім тактом, так винахідливо і так стилістично вправно, що гідна пам'яті цих двох великих художників.

Завершуючи, зауважу, що вкрай малий тираж цієї книжки. Кінонині переживає важкий період. І треба якомога частіше нагадувати про це чудове мистецтво, яке має належати народу, й замінювати його телебаченням та інтернетом не можна.

Інесса Размашкіна

Пошук осягнення

Інтерпретації в інтер'єрі та екстер'єрі (імпресійно-літературне)

У творі Мирослав Лазарук прагне знайти та одкрити-відчинити для читача, зрештою, – і для себе, сокровенні тексти про всеосяжного Івана Миколайчука, що в них аж ніяк не присутня гласка одновимірності сюжетної події чи спрощена біографічна законсервованість... Розповідь, як довірлива особистісна одкровенна розмова, плине, зачіпаючи видиме й невидиме, скресле і крижане, далеке й близьке. І ці художні дискурси-фрагменти, ніби спонтанно, вкладаються у велику дискретно-асоціативну оповідь-картину, виокремлену територію душі. Структурно-композиційна письменницька пропозиція виявляє сприйняття, дозволяє сповна відчувати процес співтворчості; спробувати збагнути, у який спосіб себе, автора роману, воістину сакральну постать Івана Миколайчука. І тут задум фрагментарно-новелістичний лише додає зануреності у світи, здавалося б, недосяжні, бо дозволяє перевести подих і осмислити-відчувати розмаїття тексту, аби рухатись далі без зачіпок і перепон. Знаю, у цьому – неодмінна естетична насолода...

Зближення

Поезія – це як вигулькнули у згадці задавлені розмисли, наче мо-настирі, де братія нечисленна відчайдушно захищає всіх інших, відмолюючи гріхи. Й ось Іванкові з роду Миколайчуків (саме так це прізвище вимовляли у селі) спозаранку дорогою напливає картинно-поетичне: «Раптом поміж пташиного лементу-базару стиха примовкають солов'ї, що витьохували всю ніч на зарінок-вих лугах, де пишно біліє цвітвом калина, починають підпадьом-кувати перелякані перепілочки, на всі застави кують зозулі-брехухи, перелітаючи з дерева на дерево, ніби втікаючи від власних діток, підкинутих у чужі гнізда, воркують притишено-гордовиті горлиці. Йван чує якісь незвичні дивні звуки (таких птахів навіть у їхніх лісах не водиться, хіба синички натрапили на трухляву бере-зу і наїдаються лакомою комашнею). Спершу думає – соловейки розтьохкалися, бо ж їм скоро пора замовкати. Але ж ні, голо-си геть не подібні на їхні, та й надто різні. Зупиняється, як вко-

паний...». Поезія посеред прози. Одразу помічаю, опукла образна структура, виразні темпоритми, оче-видна дзвінка візуальність метафори, цільна худож-ня деталь уже в цей час починають ріднити хлоп-чину-спостерігача з важ-копробивним та зумисне загнаним у загумінки (не лише в радянські часи, а й тепер) і, водночас, відроджуюче-національним українським поетичним кіном. Лазарук, крок за кроком, разом зі своїм героєм намагається відчувати ці світи, що небагом розпросторяться Іванкові; збагнути ту естетику: про-бивалась від малого джерельця, аби згодом могутньою річко-вою течією захопити усіх найчисленніших, хто відчував і відчуває чарівливість його акторства, режисури, письменницьких сцена-ріїв... Одне слово, Артистизму. Лазарук просувається цим есеїс-тично-медитативним керунком, і книжка-роман магічно само-чинно гортає свої сторінки перед читачем. Відчитуймо справжнє всередині нас... Сприймаймо Лазарукові «марева-видіння», як свої власні... Осмислюймо Миколайчукове сьогодні... Серед нас.

Співи

...І булося Івасеві в його рідній Чорторії. Зовсім малому хлоп-чині. Але уже з виразними бруньками характеру. «Тато уважно дивився на Йванка... Спів... Виводить нути і слова ж від полудня, а вже сутінки потягнулися з Черемоських зарінок, що роблять тіні дерев ще довшими, які немовби позападали у землю й навіть не рухаються. Певно, натовмився співачок... Просто стоїть, а, може, й не просто, певне, зголоднів... А він же на службі, співає, гостей розважає, виводить на весь подвір'ок».

Мирослав Лазарук.
Чорторійські марева-видіння.
Роман у новелах. – Чернівці:
Друк Арт, 2019. – 207 с.